

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва
та реставрації творів мистецтва

«До захисту допущено»

« » 2021 р.

Завідувач кафедри

ОДПМ і РТМ

_____ І. С. Підгурний

Дипломна робота

бакалавра

з теми: **«Художня обробка текстильних матеріалів на гурткових заняттях
у школі»**

Виконала: студентка 2 курсу,

групи ОМms-B19z

014 Середня освіта

(Образотворче мистецтво)

ОКР «молодший спеціаліст»

заочної форми навчання

Татарчук Марина Русланівна

Керівник: **Гуцул І.А.**,

кандидат мистецтв, доцент

Рецензент:

Демчук К. І.,

кандидат пед. наук,

старший викладач

Кам'янець-Подільський – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ФЕНОМЕН УКРАЇНСЬКОГО ТКАЦТВА.....
1.1. Історія мистецтва ткацтва	5
1.2. Технологічні роботи ткацтва	10
1.3. Робота над ткацтвом.....	12
Висновки до розділу I	14
РОЗДІЛ II. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ В ГУРТКУ З ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА В ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ.....
2.1. Суть і специфіка позакласної роботи в сучасній школі	15
2.2. .2. Характеристика змісту, напрямів, організаційних форм і методів позакласної роботи в межах професійної діяльності вчителя образотворчого мистецтва.....	21
2.3. Мета і завдання гуртка образотворчого мистецтва	36
2.4. Новітні методи навчання на уроках образотворчого мистецтва.....	38
Висновки до розділу II	42
ВИСНОВКИ	43
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	44
ДОДАТКИ	48

ВСТУП

Естетичне виховання - це глибокий, багаторічний педагогічний процес, в результаті якого формується естетичне ставлення дитини до оточуючого її світу, трудової діяльності, природи, мистецтва; формується культура відносин з людьми. У процесі естетичного виховання діти самі стали творцями прекрасного - не тільки вміли бачити і розуміти його, але й творити свої унікальні твори. Мистецтво, діючи на емоційну сферу людини, стає могутнім засобом морального виховання, насичення духовного життя. Емоційне сприйняття художніх образів, що розкривають красу оточуючого світу, сприяє формуванню світогляду і духовної культури людини.

Образотворче мистецтво – це унікальний предмет, який надає учням можливість для духовного розкриття, творчого самовираження, розкриває нахили до різних творчих професій: художника, дизайнера, фотографа, спеціаліста з комп'ютерної графіки.

Актуальність дослідження. З кожним роком образотворче мистецтво все сміливіше входить в життя дітей. І педагоги і діти розуміють: прекрасне – добрий помічник у процесі виховання дитини. Твори декоративно прикладного мистецтва допомагаючи пізнавати життя людини і природи, розвивають не тільки зорове сприйняття, але і фантазію. Так, засобами живопису, скульптури, архітектури, графіки, виражається краса життя, природи, виражаються високі думки, почуття. Твори образотворчого мистецтва кличуть до боротьби за прекрасне, відіграють велику роль в повсякденному житті. Талант розуміти і тонко відчувати прекрасне в образотворчому мистецтві, а у деяких дітей і талант створювати прекрасне в живописі, скульптурі, графіці, паперопластиці, малюванні починає формуватися в процесі особистої творчої діяльності, в процесі ознайомлення з образотворчим мистецтвом.

Мета роботи: дослідити основні аспекти художньої обробки текстильних матеріалів на гурткових заняттях. Вивчити цілі і завдання,

методи та форми роботи у гуртках образотворчого мистецтва. Довести, що навчання у гуртках образотворчого мистецтва сприяють забезпеченню особистісного розвитку учнів та збагачення їх емоційно-естетичного досвіду під час сприймання навколишнього світу і художньо-практичної діяльності, інтерпретації творів образотворчого мистецтва, а також у формуванні ціннісних орієнтацій, потреби в творчій самореалізації та духовно-естетичному самовдосконаленні.

Об'єкт дослідження – гурток як вид позанавчальної роботи з образотворчим мистецтвом в школі.

Предмет дослідження – система методів та засобів опрацювання композицій в процесі вивчення ткацтва.

Відповідно до мети були визначені наступні **завдання**:

- 1) проаналізувати інформаційні джерела та літературу;
- 2) вивчити роль ткацтва як мистецтва;
- 3) висвітлити особливості гобеленового ткання;
- 4) Мистецтво як творчість:

Для розв'язання поставлених завдань нами були використані такі **методи дослідження**:

1. Теоретичний аналіз літератури з теми дослідження;
2. Зіставлення результатів аналізу та педагогічного експерименту;
3. Узагальнення і синтезування здобутої інформації.

Структура роботи. Дипломна робота складається із вступу, основної частини, висновків, списку використаних джерел, додатків та практичної роботи.

РОЗДІЛ I. ФЕНОМЕН УКРАЇНСЬКОГО ТКАЦТВА

1.1. Історія мистецтва ткацтва.

На початку 19 ст. французький винахідник Ж.М.Жаккар сконструював ткацький пристрій, який значно прискорив виготовлення механічним способом багато оздоблених художніх тканин.

Жозеф Марі Жаккар - французький винахідник ткацького верстата для візерункових тканин (машина Жаккарда).

Син ткача, він навчався у палітурника, потім став ткачем. Першу спробу влаштувати самодіючий ткацький верстат він зробив в 1790; потім винайшов машину для в'язання сітей і повіз її в 1804 в Париж, де моделі Вокансона навели його на остаточну конструкцію верстата, повністю завершеного лише в 1808. Наполеон I нагородив Жаккара пенсією в 3000 франків і правом стягування премії в 50 франків з кожного чинного у Франції верстата його конструкції. У 1840 Жаккара спорудили пам'ятник у Ліоні. . [4.]

Тканина виходила надзвичайно красивою як з лицьового боку, так і з виворітного. Незважаючи на те, що методика багатоколірного ручного в'язання існувала і до того часу, але загальноприйняте найменування - жаккард - тканина отримала саме в честь знаменитого французького ткача. Спосіб автоматичного контролю за ниткою на ткацькому верстаті, винайденому Жозефом Марі Жаккардом, полягав у застосуванні спеціальних карток з просвердленими в них отворами, відповідно до задуманого малюнка. Унікальність жаккардового способу переплетення ниток полягала в можливості контролювати кожну нитку основи окремо від інших (піднімати або опускати, залежно від малюнку). Тисячі подібних ниток використовувалися для формування візерунків на верстаті, після чого і виникав той чи інший орнамент. За допомогою своєрідних перфокарт (спеціальних карток) задається суворо певна послідовність формування

напрямку нитки для кожного орнаменту. До сьогоднішнього дня принцип створення жаккардової тканини залишається незмінним, крім того факту, що сучасний ткацький верстат управляється комп'ютером. . [21.]

Як свідчить історія, Наполеон щедро віддячив вправного французького ткача за його унікальний винахід, призначивши пенсію в 3 тисячі франків. Відомо, що в Ліоні навіть зведено пам'ятник Жозефу Марі Жаккард - синові ткача, винахіднику оригінального верстата для отримання жакардових тканин, яка згодом, як виявилось, стала використовуватися для пошиття покривал, чохлаїв, постільної білизни та ін. Своєрідний рельєфний малюнок, який утворюється в результаті складного переплетення на щільній тканині, нагадує гобелен. Чим товщі нитки, застосовувані в плетінні, тим міцніше тканина. . [20.]

Одним з найвідоміших британських текстильних дизайнерів можна назвати Вільяма Морріса (1834-1896).

Морріс був важливою фігурою в русі «Мистецтва і ремесла», яке стало протестом групи художників, конструкторів і архітекторів, стурбованих зниженням якості і втратою краси та індивідуальності у виробках декоративно-ужиткового мистецтва, що відбулося, внаслідок механізації і стандартизації виробництва в ХІХ столітті в Британії. У 1861 році Морріс зі своїми однодумцями створив, відому і донині, компанію Morris & Co. Буквально відразу ж, вироби Морріса стали широко відомі і бажані у всіх будинках середнього і вищого класу. Компанія зробила сильний вплив на оформлення інтер'єрів протягом усього вікторіанського періоду. У своїх роботах Морріс використовував ручні техніки фарбування і розпису текстилю, чим довів, що масове виробництво може бути красивим і унікальним. . [31.]

Всі його патерни дивували унікальним поєднанням простоти і багатства. Натхненний ісламською культурою, Вільям Морріс прославився своїми малюнками по тканині у вигляді квітів, виноградних лоз, турецького

бобу і інших елементів природи. У своїх роботах він використовував насичені природні кольори, такі як зелень, коричневі тони, охра і бірюза.

У 1887 він засновує "Рух мистецтв і ремесел" (Arts and Crafts), яке поширює його ідеї чи не на всі галузі художньої діяльності. "Мистецтва і ремесла" стають найменуванням стилю, яке проявилось в архітектурі, меблях і книжкової графіки, у розписах на тканинах, в створенні садів та кераміці.

Цей стиль відрізнявся насиченою декоративністю, камерністю, ретельно продуманою простотою і рукотворністю. Незабаром він завоював популярність у всій Європі і спровокував виникнення модерну - нового "великого" стилю в європейському мистецтві.

Дорогі тканини модерну орнаментувалися стилізованими формами кучерявих, екзотичних, болотних рослин, водоростей, раковин, медуз, внутрішньою будовою квітів і листя. Візерунок розташовувався асиметрично. Колірна гамма будувалася на помірних приглушених тонах: глибокий гранатовий, темно-зелений, тютюновий, бронзовий, численні відтінки сірого, ніжно-блакитного і рожевого. Порт'єри, оббивка меблів, шпалери майже завжди з примхливим рослинним орнаментом, великими квітками або японськими мотивами. Японія якраз входить в моду. Вишуканими вважаються палеві, сріблясті, лілові, сірувато-зелені кольори. Модерн прагнув внести красу мистецтва у повсякденну функціональність. . [24.]

Моріс Піяр-Верней (Maurice Pillard-Verneuil) - мабуть, один з найбільш талановитих художників епохи модерну. У 1908 році Моріс Піяр-Верней (1869-1942) в книзі «Етюди рослин і їх використання в художньому промислі» описав і проілюстрував декоративні можливості природних форм. У пошуках мотивів і натхнення Верней звертається до природи, що властиво було для художників епохи Ар Нуво. У своїх працях художник аналізує різні квіти і рослини і описує спосіб перетворення рослини або окремої її частин (пелюстки, стебла, листя, бутона) в цікавий візерунок на тканині, в металеву

конструкцію, вигадливий розпис на склі або порцеляні, візерунок на шпалерах, чудове мереживо.

З митців нового напрямку в художньому ткацтві у Франції відомий засновник рисувальної школи і магазину-майстерні «Мартіна» Поль Пуаре. Творчість Поля Пуаре - це новий етап в європейській моді початку ХХ століття. Завдяки Пуаре жінки остаточно відмовилися від корсета. Пуаре запропонував замість корсета використовувати сорочковий крій жіночого плаття. Поль Пуаре одним з перших почав використовувати нестандартні матеріали для створення одягу. Наприклад, з розшитої візерунками скатертини, привезеної з Росії, він зшив чудову сукню. При створенні своїх нарядів Пуаре часто використовував драпірування - ще одна характерна особливість його творчості, в мистецтві драпірування тканин Пуаре просто не було рівних. Пуаре вдалося налагодити випуск під своїм ім'ям аксесуарів і парфумів - тут він теж був першопрохідцем. У творіннях Пуаре переважають яскраві і чуттєві, часом екзотичні фарби. Пуаре віддавав перевагу благородним тканинам, він використовував шовк, оксамит, тюль, парчу, натуральне хутро. Турбота про створення фірмового стилю природним чином привела Пуаре до думки про власних «ексклюзивних» тканинах.

Робота над новими тканинами була лише початком тієї кипучої діяльності з перетворення предметного середовища людини нового століття, яку Поль Пуаре розвинув у короткий період між 1911-1914 роками. І, як завжди, Пуаре підійшов до вирішення цієї грандіозної задачі нетрадиційним шляхом. . [35.]

У квітні 1911 року Пуаре відібрав в муніципальних школах паризьких передмість невелику групу - 15 художньо обдарованих дівчаток 12-13 років. Дитяча школа декоративних мистецтв на вулиці Сент-Оноре отримала назву «Мартіна» на ім'я другої дочки Пуаре. У Франції вона стала першою школою такого роду. Пуаре бере дівчаток на пансіон і навіть платить кожній невелику суму грошей. Навчальна програма, розрахована спочатку на традиційне художнє виховання, з 1912 року починає орієнтуватися на фіксацію живого

безпосереднього дитячого сприйняття. Для того, щоб стимулювати фантазію дітей, наповнити її новими зоровими образами, учениць водять в парки, музеї, і, перш за все, в Лувр, в Версаль. Вони відвідують ринки, заповнені строкатим мальовничим натовпом, кольорами садів і городів паризьких передмість. Повернувшись в студію, дівчатка із задоволенням вихлюпують на папір багатство живих, свіжих відчуттів і образів минулого дня. Усі малюнки виконуються гуашшю або аквареллю без попередніх начерків.

1.2. Технологічні роботи ткацтва.

Ткацтво – це одне з найдавніших ремесел. Воно виникло ще в період первіснообщинного ладу і представляє собою тканини, з яких люди шили одяг. Згодом виникла потреба і утеплити своє житло. В цей період виникли килими. Вони були виконані найстарішою ткацькою технікою-килимовою і прикрашені простим геометричним орнаментом. Згодом стали виготовляти складні килими – наприклад, ворсові з рослинним орнаментом. А в XVIII столітті килимарство набуло вже великого поширення на Україні.

Побутовим було вживання килимів, ними прикрашали ослони, так звані полавочники, столи, скрині, підлоги, постіль, сани, завішували стіни. Килими виготовляли на верстатах двох типів – вертикальних і горизонтальних. . [26.]

На вертикальних верстатах, які на центральній Україні мають назву кросна, виготовляли гладкі двосторонні і ворсові килими. Узор тканин вручну, шляхом переплітання, обвивання основи кольоровою ниткою, без застосування будь-якого допоміжного приладу – гнички чи човника. Узор орнаменту виконувався на всю ширину основи, а ткався орнамент рапортами, між якими потім вплітався фон. Така техніка дає можливість відтворювати на килимі рослини та квіти з їх закругленими майже природними формами.

Крім народних килимів у XVIII столітті побутовали так звані панські килими та гобелени. Панські килими мали своєрідне оздоблення з помітним впливом тогочасних мистецьких стилів бароко, рококо, класицизм. Їх характеризують малюнки з натуралістичним трактуванням квітів, овочів, плодів. Тематичні зображення були характерні також для гобеленів. . [22.]

Матеріали і техніка ткацтва були підпорядковані основному – найкраще виявляти малюнок, проробити найменші нюанси всіх деталей композиції. Гобеленова техніка давала змогу відтворювати людські постаті, обличчя, досягаючи об'ємності і пластичності.

Ручне виготовлення килима базується на переплетенні ниток основи (поздовжні нитки) та утка (поперечні нитки).

Для основи беруть бавовняну чи льняну сирову не пофарбовану пряжу (основа не бере участі в колористичній композиції килима). Для утка використовують найрізноманітнішу пряжу — вовну, шовк, льон, сизаль (волокно кубинської рослини сизаль), різноманітні синтетичні нитки. Кольорове переплетення утка немов «застилає», повністю закриває нитки основи. Кольорові нитки утка, які тчуть за певною схемою різних переплетень, утворюють рисунок.

Великі за розміром вироби — килими, гобелени, доріжки доцільно ткати на вертикальному або горизонтальному верстаті, а невеликі (міні-гобелени) — на рамі.

Рама виготовляється із сухої деревини твердих порід. На верхній і нижній планці набивають цвяхи у два ряди в шаховому порядку. Якщо умовно на кожній планці внизу й угорі пронумерувати цвяхи, то в першому ряду будуть парні, а в другому — непарні. Нитки основи треба натягувати на парні й непарні цвяхи.

Головна відмінність від вертикального верстата полягає в тому, що в горизонтальному основа «працює» в горизонтальному положенні. На такому верстаті можна виготовляти широкий асортимент виробів — килими, покривала, скатертини, доріжки. . [21.]

1.3. Робота над ткацтвом.

Виконання дипломної роботи в матеріалі можна поділити на такі етапи:

1. Виготовлення малюнку (картону) роботи в натуральну величину.
2. Підготовка обладнання, матеріалів та інструментів.
3. Виготовлення основи.
4. Виготовлення проб в матеріалі.
5. Виготовлення практичної роботи згідно проекту.
6. Опоряджувальні роботи.
7. Оформлення завдання.

I. Найпершим головним етапом виготовлення гобелену є підготовка кольорового ескізу і картону. Ескіз виготовляється у кольорі, довільного розміру, а на картоні, за яким виконуємо гобелен, пропорційно збільшуємо елементи малюнка, відповідно натуральної величини. В процесі ткання важливо дотримуватись відповідності малюнка витканому. Картон гобелену складається у пропорційній відповідності з ескізом

II. Виконання малюнку роботи в натуральну величину потребує попередніх пошукових ескізів. Отже, спочатку розроблялись ескізи по заданій темі. З усіх ескізів був обраний один найбільш вдалий, його доопрацювали і проробили деталі. Цей ескіз був виконаний в кольорі. На основі ескізів був виготовлений графічний детальний малюнок. Цей малюнок було збільшено до натуральних розмірів самої роботи і використано у виконанні практичного завдання. Для виконання малюнків та ескізів використані такі матеріали: ватман, папір тонований, олівець HB, B2, туш, фарби гуашеві.

III. Виготовлення проб в матеріалі

Важливим підготовчим етапом є виготовлення проб в матеріалі. Проби в матеріалі виготовляються для того щоб досконаліше виконати саму роботу в подальшому, щоб спробувати як поєднуються нитки між собою, які краще прийоми використати в роботі. Після виготовлення проби, ми дійшли до

висновку , що не всі нитки поєднуються між собою, тому при виконанні практичної роботи ми це врахували.

IV. Виготовлення практичної роботи згідно проєкту.

Після виконання всіх підготовчих робіт, виконання проб ми приступили до виготовлення гобелену. Гобелен виконувався полотняним переплетенням ниток, тобто чергуючи нитки основи в шаховому порядку. Також різні нитки піткання з'єднувались між собою за допомогою перекручування. Колір ниток був обраний згідно кольорового ескізу. Виконувалося локальне ткання, яке поступово з'єднувалось із загальним. Для досягнення різних фактур, дві різних нитки з'єднувались і ткання виконувалося у 2–3 нитки.

При заправленні нижнього краю виробу виконую рівняльний ланцюжок для рівномірного розміщення ниток основи. В процесі ткання дві крайні нитки беру за одну, щоб зберегти рівність бокових сторін виробу. Ткання гобелену гладке з використанням фактур: витягнутих петель. В тканні виконую при потребі прийом округлення. Після знаття гобелену з рами зрізуванням ниток основи, підшиваю основу і оздоблюю гобелен джгутами.

V. Опоряджувальні роботи полягали в тому, щоб обрізати залишкові нитки, очистити виготовлений гобелен від шматків ниток і.

VI. Оформлення роботи. Так як наша практична робота, знімається з підрамника після її виконання , для оформлення перш за все ми придбали підрамник розміром «100/120» ,тканину для того щоб натягнути на підрамник і прикріпити на неї сам гобелен, та раму для підсилення вигляду роботи. . [24.]

Висновки до розділу I.

Гобелени – це виткані картини, що прикрашали стіни палаців та шляхетних садиб, доволі дорога прикраса для стін, що була доступна винятковим прошаркам суспільства. Гобелени, чи як їх ще називали, шпалери, – це безворсові килими, які ткали вручну з ниток натурального походження: шовкових, вовняних або бавовняних, час від часу до них додавали срібні та золоті нитки. Частіше за все на них зображали визначні історичні або колоритні побутові сцени, пейзажі або натюрморти, відомих особистостей, рідше – орнаменти.

РОЗДІЛ II. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ В ГУРТКУ З ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА В ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ

2.1. Суть і специфіка позакласної роботи в сучасній школі

Зміни, які нині відбуваються у всіх галузях соціального життя, охоплюють широкий спектр відносин суспільства й особистості. З одного боку, ці відносини стають жорсткішими, тобто такими, що вимагають конкурентоспроможності всіх суб'єктів, які беруть участь у них, з іншої – дають можливість для вільного самовизначення, самореалізації людини на основі адекватного вибору способів розв'язання своїх соціальних проблем. Ці зміни вимагають пошуку нових підходів до організації взаємодії людей. У тому числі й у галузі навчання і виховання підростаючого покоління. У сучасній педагогічній думці дедалі стверднішим стає розуміння важливості дитинства, співпраці, діалогу, самоактуалізації і самовизначення особистості. Значення цих понять відображено в документах, які визначають державну політику в галузі освіти. Так, у Законі про освіту України, державній національній програмі “Освіта” (Україна XXI ст.) підкреслюється, що реалізація навчально-виховних функцій здійснюється в системі професійної діяльності вчителя. Важливе місце в цій системі посідає позакласна робота, спрямована на всебічний і гармонійний розвиток особистості школяра. У Законі про загальну середню освіту, у Положенні про загальноосвітній навчальний заклад наголошено на тому, що навчання і виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах здійснюється в процесі урочної, позаурочної та позашкільної роботи, а також підкреслено значення чітко організованої позакласної діяльності для гармонійного розвитку школярів.

Навчання, виховання і розвиток – для всіх часів і всіх народів найважливіші педагогічні явища в духовному житті суспільства. Без них немислиме життя людського суспільства, адже їх призначення полягає в трансляції нагромаджених знань і життєвого досвіду від покоління до

покоління. Отже, без навчання і виховання неможливий прогрес людства, немислимий розвиток людини в онтогенезі. В Українському педагогічному словнику категорія “навчання” трактується як “...цілеспрямований процес передачі і засвоєння знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності”. М. Фіцула це поняття тлумачить як “...цілеспрямовану взаємодію вчителя й учнів, у процесі якої відбувається засвоєння знань, формування вмінь і навичок”. В. Ягупов суть процесу навчання визначає таким чином: “...це – планомірна, організована, спільна й двостороння діяльність учителів та учнів, спрямована на свідоме, міцне й глибоке опанування останніми системами знань, навичок і вмінь, процес, під час якого набувається загальна освіта, формується і розвивається особистість учня, його світогляд, засвоюється досвід людства і професійної діяльності”. У сучасній науковій та довідниковій літературі поняття “виховання” трактується так: – процес цілеспрямованого створення умов для розвитку й саморозвитку людини (С. Баранов, С. Гончаренко, А. Петровський та ін.); – управління процесом розвитку (формування) особистості шляхом створення необхідних для цього умов (Т. Ільїна, Рувінський, М. Фіцула та ін.); – складний і багатогранний процес формування особистості, створення оптимальних умов для фізичного, психічного і соціального розвитку (А. Кузьмінський, В. Омеляненко); – цілеспрямований та організований вплив на розвиток особистості (В. Галузьяк, М. Сметанський, В. Шахо); – творчий, цілеспрямований процес взаємодії педагога і вихованця, спрямований на створення оптимальних умов для розвитку і саморозвитку особистості (І. Бех, О. Киричук, Л. Кондрашова та ін.). У сучасній психологічній, педагогічній філософській думці розвиток людини розуміється як складний системно організований процес кількісних і якісних змін в організмі людини під впливом різних детермінант: зовнішніх, внутрішніх, керованих, некерованих. Отже, виховання, так само як і навчання, формування й розвиток, – це складові цілісного процесу творення особистості школяра. Цей процес відбувається на фоні впливу зовнішніх суспільних факторів і внутрішніх процесів саморозвитку учня. І,

як зазначає Н. Якса, “...це не вплив вихователя на вихованця, а їх спільна діяльність, спрямована на творчий саморозвиток особистості. Саме із цієї позиції в нашому дослідженні ми детальніше зупинимось на сутності навчання і виховання в позакласній роботі. Щоб визначити категоріальний зміст позакласної роботи, спочатку спробуємо з’ясувати її місце в навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи.

У загальноосвітній школі навчання і виховання школярів відбувається в урочний і в позаурочний час. При цьому позаурочна робота доповнює і поглиблює процес навчання і виховання. У педагогічній літературі використовуються терміни: “позанавчальна”, “позаурочна”, “позакласна”, “позашкільна робота”, але інколи трапляються суперечливі підходи до їх трактування. Тому спробуємо уточнити сутність цих понять. Позанавчальна робота, стверджує Б. Кобзар, – “...це цілеспрямована навчально-виховна робота зі школярами, що її організують і здійснюють вчителі, вихователі в різних школах в позаурочний час”. Л. Канішевська визначає позаурочну діяльність як систему організованих і цілеспрямованих занять, які проводяться в позаурочний час для розширення й поглиблення знань, умінь і навичок, розвитку самостійності, індивідуальних здібностей і нахилів учнів, а також задоволення їхніх інтересів і забезпечення корисного відпочинку. Ми погоджуємось з думкою Б. Кобзаря, що позаурочну й позанавчальну роботу можна розглядати як найбільш широкі й синонімічні поняття, що охоплюють усі види і форми навчально-виховної роботи з учнями поза уроками і за межами навчального часу. Позаурочна діяльність, стверджує вчений-педагог, зазвичай, складається з позакласної і позашкільної роботи.

Використовуючи термін “позакласна робота”, ми маємо на увазі цілеспрямовану діяльність суб’єкта навчання і виховання, тобто шкільного педагога. І якщо мова йде про діяльність школяра як суб’єкта навчально-виховної роботи школи, доцільніше буде використання термін “позакласна діяльність”. Проблему навчання і виховання учнів у процесі позакласної діяльності порушували у своїх працях багато видатних учених-педагогів

минулого і сучасності (П. Блонський, В. Кузь, А. Макаренко, С. Русова, М. Стельмахович, В. Сухомлинський, К. Ушинський, С. Шацький, М. Фіцула, П. Підкасистий, М. Євтух та ін.). Аналіз літературно-педагогічних джерел цих та інших авторів показав, що в 20-ті роки минулого століття стихійно стали появлятися керівники виховної роботи, а в 30-ті роки виокремлено посаду класного керівника. Це зумовлено тим, як зазначала С. Русова, що позаурочна робота в школі потрібна для культурного поступу країни, бо вона є одним із засобів виховання всебічно розвиненої особи-індивідуальності. Значний внесок у теорію і практику організації позакласної роботи в школі мали ідеї А. Макаренка. Видатний педагог наголошував на тому, що “школа повинна бути єдиним колективом, у якому організовані всі виховні процеси”. У його методичній системі позакласної роботи досить успішно 11 функціонували предметні, художні, драматичні й технічні гуртки, а також клуби. Позакласна діяльність при цьому сприяла розвитку творчих здібностей, інтересів і захоплень школярів. Найсуттєвішими особливостями такої позакласної роботи були добровільність участі в ній дітей і підлітків, диференціація діяльності вихованців за інтересами та розширення сфери спілкування в позакласному колективі. З подальшим розвитком вітчизняної педагогіки позакласну діяльність школи теоретично обґрунтовано і практично реалізовано в двох напрямках: масова позакласна діяльність, в організації якої традиційно брали участь усі вчителі вихователі; спеціальні форми позакласної діяльності – гуртки, клуби, секції, студії, у яких учні працювали за власним бажанням і за рекомендацією вчителів, вихователів.

Використовуючи позакласну форму організації навчально-виховної роботи, В. Сухомлинський був глибоко переконаний, що її можливості для всебічного розвитку школярів дуже широкі. Зокрема, він міцно стояв на позиції, умовами правильної організації вільного часу школярів є чітка організація всієї системи позакласної виховної діяльності, педагогічне забезпечення системи та структури виховної діяльності з учнями в позашкільному середовищі. Учений-педагог також підкреслював, що виховна

робота вимагає від педагога багато зусиль, “це робота серця і нервів, це буквально щоденна і щогодинна витрата величезних душевних сил”. У сучасних умовах становлення незалежної Української держави, подальшої демократизації і гуманізації суспільних відносин, відродження національної культури, національної самосвідомості відбувається розширення мистецтвотворчих і духовних функцій загальноосвітньої школи, яке полягає в тому, що педагоги дедалі частіше ставлять перед собою першочергове завдання – здійснювати духовний і моральний розвиток та формувати всебічно й гармонійно розвинену творчу особистість школяра. Відтак нині почали створюватись навчальні заклади нового типу на базі загальноосвітніх шкіл: ліцеї, гімназії, школигімназії, коледжі, навчально-виховні комплекси тощо. У зв’язку із цим актуальною стала розробка концепції позакласної роботи загальноосвітньої школи (С. Гончаренко, В. Новосельський, 12 В. Оржеховська, В. Постовий, Л. Хлебнікова, К. Чорна), у змісті якої сформульовано вимогу перед педагогами країни нагальної і серйозної перебудови позакласної роботи в школі. У цій концепції акцентовано увагу на провідних завданнях позакласної роботи: закріплення і поглиблення знань, набутих у процесі навчання; розширення загальноосвітнього кругозору учнів, формування в них наукового світогляду й інтересів до різних галузей науки, техніки, мистецтва, спорту, виявлення і розвиток індивідуальних творчих здібностей і нахилів; організація дозвілля школярів, культурного відпочинку та розумних розваг; поширення виховного впливу на учнів у різних напрямках виховання.

Отже, під позакласною роботою в школі ми розуміємо цілеспрямовану навчально-виховну роботу зі школярами, що її організовують і здійснюють учителі, вихователі, органи дитячого самоврядування в школі після уроків. Вона спрямована на досягнення єдиної дидактико-виховної мети – гармонійного розвитку школярів, задоволення їхніх інтересів і запитів, виявлення талановитих і обдарованих вихованців, а також створення умов для самоосвіти, самовиховання й самореалізації кожного учня.

У структурі вільного часу школярів, у його наповненні можна виокремити такі важливі компоненти, як додаткове 16 навчання за особистою ініціативою, самоосвіта, суспільна діяльність, споживання цінностей культури, науково-технічна творчість, прикладна праця, художня самодіяльна творчість, спорт, туризм і фізична культура, спілкування із природою, діяльність за інтересами, ігри тощо. Вільний час у всі суспільні періоди був своєрідним індикатором виховної і розвивальної діяльності - навчальної, трудової, дозвільної. Але в розвитку особистості дитини вільний (дозвіллєвий) час має й абсолютно самостійну педагогічну цінність, бо активність особистості в його ході зумовлює освоєння багатств духовної культури засобами вільного спілкування й участі в усіх видах практичної діяльності.

Значення художньо-творчої діяльності людини полягає у вивченні, оцінці й перетворенні навколишньої дійсності (тобто функції всіх попередніх видів діяльності), але з позиції категорій естетики: прекрасного й по

творного. Тому дуже важливо в розвитку підростаючого покоління виробити потяг до прекрасного, потреби в створенні краси власноруч, бажання жити за “законами краси”, розвивати творчий потенціал кожного учня, самоутверджуватись, самовдосконалюватись і самореалізуватись.

2.2. Характеристика змісту, напрямів, організаційних форм і методів позакласної роботи в межах професійної діяльності вчителя образотворчого мистецтва.

У сучасних умовах значно ускладнюються мета й завдання позакласної виховної роботи вчителя, збагачується її зміст. Це зумовлено новими соціокультурними умовами навчання і виховання учнівської молоді. Загалом, будучи складовою частиною виховної роботи в школі, позакласна робота спрямована на досягнення загальної мети навчання і виховання – засвоєння дитиною необхідного для життя в суспільстві соціального досвіду й формування системи цінностей, що приймається суспільством. Позакласна робота спрямована на вирішення головного завдання – формування в дитини позитивної Я-концепції, складовими якої є: упевненість у доброзичливому ставленні до самого себе й до інших людей; переконаність в успішному оволодінні тим чи іншим видом діяльності; відчуттям власної гідності й значущості. 24 Основні завдання позакласної роботи в школі такі: закріплення і поглиблення знань, набутих у процесі навчання; розширення загальноосвітнього кругозору учнів, формування в них наукового світогляду; формування інтересів до різних галузей науки, техніки, мистецтва, спорту, виявлення і розвиток індивідуальних творчих здібностей і нахилів; організація дозвілля школярів, культурного відпочинку й розумних розваг; поширення виховного впливу на учнів у різних напрямках виховання Б. Кобзар, В. Струманський). Мету і завдання позакласної роботи визначають її функції – навчальна, виховна й розвивальна. Навчальна функція позакласної роботи не має такого пріоритету, як навчальні уроки. У позакласній роботі вона є допоміжною для ефективнішої реалізації виховної й розвивальної функцій і полягає не в сприянні опануванню учнями системи наукових знань, набуттю академічних умінь і навичок, а в формуванні адекватної поведінки в колективному житті, культури спілкування тощо. Однак правильне поєднання позакласної і навчальної роботи забезпечує велику гнучкість усієї системи навчально-виховної діяльності. Позакласна робота може слугувати

ефективним засобом диференціації навчання і виховання при дотриманні відповідної регламентації навчального плану і навіть компенсувати його недоліки, які іноді важко усунути в межах навчальної діяльності через її значну насиченість обов'язковими заняттями. Величезне значення в позакласній роботі має розвивальна функція, яка полягає у виявленні й розвитку індивідуальних здібностей, схильностей та інтересів учнів завдяки їх залученню до активної участі у відповідній діяльності. Наприклад, учня з артистичними здібностями можна залучити до участі в шкільних святах, КВК та ін., із художніми здібностями – до участі в конкурсах тематичного малюнку, виготовлення наочності чи сувенірів тощо. Зміст позакласної роботи визначається загальним змістом виховання і має задовольняти такі вимоги: відповідати соціальному замовленню суспільства щодо виховання громадян України; бути спрямованим на досягнення головної мети педагогічного процесу (формування і розвиток всебічно і 25 гармонійно розвинутої особистості – громадянина України); опиратися на сучасні загальнолюдські й національні цінності, ідеали і формувати науковий світогляд; відображати зв'язок теорії із практикою, забезпечувати загальну підготовку особистості вихованця до умов майбутньої професійної діяльності; сприяти єдності виховання, навчання, розвитку і самовдосконалення вихованців (за В. Ягуповим). Відповідно до мети і завдань позакласної роботи в школі виокремлюють конкретні її напрями. Складовими змісту процесу виховання є його напрями. Так, у Концепції національного виховання виокремлено такі його напрями: формування національної свідомості, відчуття своєї причетності до розбудови національної державності; формування національної гідності і гордості за свою Батьківщину; героїкопатріотичне виховання; формування духовності особистості; утвердження принципів загальнолюдської моралі: правди, любові, справедливості, патріотизму, доброти, працелюбності, інших добродійностей; художньо-естетична освіченість і вихованість; трудова активність, формування творчої працелюбної особистості; повноцінний

фізичний розвиток особистості, формування її фізичних здібностей; формування у дітей і молоді поваги до Конституції, законів України, національної символіки; формування екологічної культури, гармонійних відносин людини і природи; розвиток індивідуальних здібностей і таланту молоді. Стосовно позакласної роботи в школі більш конкретніше й систематизоване визначення основних напрямів виховання в сучасній школі сформульовано в таких державних освітніх документах як Концепція позакласної виховної роботи загальноосвітньої школи, Державна національна програма “Освіта” (Україна ХХІ ст.). До цих напрямів зараховано художньо-естетичний, туристсько-краєзнавчий, екологонатуралістичний, науково-технічний, дослідницькоекспериментальний, фізкультурно-спортивний, військовопатріотичний, соціально-реабілітаційний, оздоровчий та гуманітарний. Кожен із названих напрямів позакласної роботи має відносну самостійність, проте всі вони інтегруються за своїм змістом 26 роботи, взаємодоповнюючи один одного, і утворюючи цілісну систему національного виховання. За таких умов, учительпредметник у межах своєї компетенції повинен добре знати, на яких напрямках він здатний зосередити свої зусилля і які форми, методи і засоби використати в організації позакласної роботи в дитячому колективі.

Зміст позакласної роботи реалізується в різних організаційних формах навчання і виховання школярів, тобто “зовнішній вигляд організації виховного процесу, який пов’язаний із кількістю учнів, місцем, часом і порядком реалізації поставленої мети” трактується в Українському педагогічному словнику. Варіативність використання цих форм у позакласній роботі сучасної школи вимагає постійного оновлення, бо використання лише традиційних форм призводить до згасання інтересу й активності дітей у позакласній роботі. У науково-педагогічній літературі наведено розгорнуту характеристику багатьох форм позакласної роботи. Однак у ній бракує однозначних класифікацій цих форм. Найбільш вдалою, на наш погляд, є класифікація форм позакласної роботи, наведена в

дисертаційному дослідженні С. Гармаш, яка поділяє ці форми: – за способом організації процесу виховання (індивідуальна, фронтальна або масова, групова або гурткова); – за методом виховного впливу (словесні, практичні, наочні); – за кількісною ознакою терміну підготовки (за часом підготовки і проведення); – за ступенем співвідношення педагогічного керівництва й самостійності учнів; – за результатом форми виховної роботи; – за видом діяльності (пізнавальні, трудові, спортивні, художні, громадська діяльність, вільне спілкування, ціннісноорієнтовальна). Однак наведена класифікація за своєю сукупністю форм позакласної роботи не охоплює всієї їх різноманітності, бо в сучасних соціокультурних умовах дедалі частіше появляються нові форми, наприклад, комп'ютерні ігри, змагання тощо. Тому можна погодитись лише із класифікацією провідних 27 організаційних форм позакласної роботи Ю. Конаржевського, який переконливо стверджує: “...вся система позаурочної, позакласної та позашкільної виховної роботи складається з трьох головних форм: виховний захід, гурток, виховне об'єднання”. Для успішної організації різноманітних форм позакласної роботи кожен педагог має володіти відповідною методикою, тобто “сукупністю найбільш відомих способів виховних взаємодій вихователів і вихованців, спрямованої на досягнення виховних цілей” (С. Гончаренко). У науково-педагогічній літературі залежно від напрямів, змісту і форм позакласної роботи учителя-предметника представлено різні класифікації методів виховання, які допомагають йому обрати правильний шлях реалізації поставленої мети навчання і виховання. Однак їх розмаїття, на наше переконання, регламентується деякими провідними методами, серед яких С. Гончаренко виокремлює такі методи: формування свідомості особистості, переконання; організації діяльності й формування суспільної поведінки; стимулювання позитивної поведінки й діяльності, корекції та регулювання; контролю й самоконтролю. За допомогою правильно обраних методів позакласної роботи педагоги здатні успішно формувати особистісні якості школярів, розвивати їхню самосвідомість, мотивацію до діяльності, творчі

здібності й рефлексивну сферу. Однак поряд із методами вчителі використовують і засоби позакласної роботи – це, насамперед, предмети матеріальної та духовної культури (книга, кінофільм, витвір мистецтва тощо), які застосовуються для розв’язання виховних завдань, для реалізації того чи того методу (Н. Якса). Отже, вибір напряму позакласної роботи, визначення її змісту, відповідної методики і засобів залежить від спеціалізації вчителя, тобто його компетенції, бо, наприклад, учитель музики нездатен на належному рівні провести будь-яку форму позакласної роботи з образотворчого мистецтва чи технічної творчості. Тому в нашому дослідженні подальший розгляд напрямів, змісту, форм, методів і засобів позакласної роботи ми 28 конкретизуємо в межах компетенції вчителя образотворчого мистецтва. Основними функціями фахової діяльності вчителя образотворчого мистецтва є формування художньо-естетичної, національної, духовної світоглядної, трудової культури школярів, розвиток їх творчого потенціалу й сприяння самореалізації кожного учня відповідними методами і засобами в межах традиційних і нетрадиційних форм навчання і виховання. З цього випливає, що вчитель образотворчого мистецтва у межах своєї компетенції здатен організовувати позакласну роботу з таких напрямів: трудового (художня праця, народні ремесла, технічна творчість та ін.); національного (етнографія, народне малярство і промисли та ін.); художньоестетичного (образотворче мистецтво: малюнок, живопис, скульптура, декоративно-прикладне мистецтво, дизайн, архітектура). Для конкретнішої характеристики кожного з означених напрямів позакласної роботи вчителя образотворчого мистецтва звернемося до їх визначень, наявних у науково-педагогічній літературі. Трудове виховання – це: – процес залучення школярів до різноманітних педагогічно організованих видів суспільно корисної праці з метою передачі їм первинного виробничого досвіду (С. Гончаренко, О. Коберник, М. Ярмаченко та ін.); – виховання в учнів якостей, необхідних для ефективної професійної діяльності: працьовитості, трудової і виконавчої дисциплінованості тощо (О. Коберник,

Т. Поніманська, В. Ягупов та ін.); – розвиток загальнонавчальних, загальнонавчальних, загальнотехнічних, спеціальних, творчо-практичних умінь (С. Мельничук, А. Нісімчук, О. Падалка, О. Шпак та ін.). Отже, у проєкції на компетенцію вчителя образотворчого мистецтва в галузі позакласної роботи її трудовий напрям можна інтерпретувати як процес залучення школярів до набуття спеціальних суспільно корисних і професійно-зорієнтованих творчо-практичних умінь. 29 Національне виховання – це: – процес вироблення в особистості чіткої уяви про розуміння ролі історичних знань про свою країну, свій народ, його традиції, звичаї, духовну й матеріальну культуру, широкі знання конституційних і правових норм, державної політики (С. Гончаренко, В. Кузь, М. Стельмахович, В. Ягупов та ін.); – виховання національної свідомості, самосвідомості й патріотизму вихованців, формування світогляду й розширення духовного світу особистості (Г. Ващенко, О. Коркішко, В. Кузь, А. Нісімчук, О. Падалка, О. Шпак та ін.); – розвиток умінь берегти і примножувати традиції, звичаї, культуру, нації (О. Губко, Майборода, І. Мартюк, Ю. Руденко, Б. Ступарик та ін.). Екстраполюючи наведені означення на площину позакласної роботи вчителя образотворчого мистецтва, можна стверджувати, що національно-виховний напрям цієї роботи полягає в формуванні в учнів знань про народні художні традиції, умінь берегти їх і примножувати. Естетичне виховання – це: – знання про загальні закономірності художнього освоєння дійсності людиною, про сутність і форми відображення дійсності й перетворення життя за законами краси, про роль мистецтва в розвитку суспільства (В. Бутенко, І. Зязюн, В. Кардашов, М. Лещенко, Л. Масол та ін.); – виховання гуманістичних якостей, світогляду, естетичних почуттів, смаків, ідеалів, суджень, культури, любові до життя у всіх її проявах (І. Бех, О. Дем'янчук, М. Лещенко, Л. Масол та ін.); – розвиток естетичного мислення, сприймання, художніх здібностей, творчого потенціалу, самореалізації особистості (Т. Аболіна, Д. Джола, Н. Миропольська, А. Щербо та ін.).

З наведених означень стосовно компетенції вчителя образотворчого мистецтва в галузі позакласної роботи в школі з максимальною лаконічністю можна констатувати, що суть естетичного напрямку цієї роботи полягає в розвитку в школярів естетичного сприйняття, мислення, художніх здібностей, творчого потенціалу й у творчій самореалізації засобами різних видів образотворчого мистецтва. Оскільки означений напрям у 30 позакласній роботі вчителя образотворчого мистецтва є надзвичайно широким за спектром своєї особистісно формувальної і розвивальної ролі, а відтак і провідним, то наведена інтерпретація не є остаточно вичерпною. Тому для того, щоб сформулювати більш ґрунтовне визначення цього напрямку, звернемося до детального аналізу феноменів естетичного виховання і культури, які широко розкрито у філософській та психолого-педагогічній літературі. За твердженням В. Лозової та Г. Троцько, естетичне виховання – це сукупність дій вихователя і вихованців, діяльність яких спрямована на формування естетичної культури особистості виховання. Категорією естетичної культури передбачено сформованість у людини естетичних знань, смаків, ідеалів, розвиток здібностей до естетичного сприймання явищ дійсності, творів мистецтва, потребу вносити прекрасне в оточуючий людину світ, зберігати прекрасне. Саме тому засвоєння людиною основ естетичної культури сприяє її розумовому розвитку, глибшому розумінню дійсності, розвитку сприймання, уяви, моральному формуванню особистості (“естетика – сестра етики”), а також трудовому й фізичному вихованню (“красиве тіло – здорове тіло”) та духовному збагаченню. “Краса – могутній засіб виховання чутливості душі, – писав В. Сухомлинський. Це вершина, з якої ти можеш побачити те, чого без розуміння і почуття прекрасного, без захоплення і натхнення ніколи не побачиш. Краса – це яскраве світло, що осяває світ. При цьому світлі тобі відкривається істина, правда, добро; осяяний цим світлом, ти стаєш відданим і непримиреним. Краса вчить розпізнавати зло й боротися з ним. Я б назвав красу гімнастикою душі – вона випрямляє наш дух, нашу совість, наші почуття і переконання. Краса – це дзеркало, у якому

ти бачиш сам себе і завдяки йому так чи інакше ставишся сам до себе”. Естетична культура особистості є економічним фактором життя суспільства, бо підвищення ефективності виробництва, якості продукції певним чином пов’язане з розвитком естетичних смаків, образного мислення. Нарешті, рівень естетичної культури школярів визначає зміст діяльності особистості у вільний час. Джерелами естетичного виховання є 31 природа, краса побуту й оточуючої обстановки, мистецтво, участь людини в різних видах діяльності, національні цінності. Спираючись саме на ці аспекти естетичної культури особистості, Г. Ващенко в змісті естетичного виховання визначав такі напрями: а) естетика побуту (розвиток охайності в одязі, житті, уміння прикрасити приміщення); б) естетика сприймання краси природи; в) естетика творів мистецтва. Зміст естетичного виховання, орієнтованого на формування естетичної культури школярів за Б. Неменським, передбачає: розвиток у школярів здатності сприймати прекрасне в природі, у праці, у творах мистецтва, в оточуючій дійсності, у поведінці людей, які прагнуть насолоджуватися цим прекрасним. Таким чином, можна стверджувати, що за своєю структурою естетичне виховання є складним багатомірними і багатокомпонентним явищем, що поширюється на всі сфери конструктивної діяльності людини. Одним із системоутворювальних компонентів естетичного виховання є художнє виховання, яке передбачає процес естетичного розвитку учнів засобами мистецтва, спрямований на формування інтересу до мистецтва, художньо-творчих здібностей та естетичної свідомості дітей; формування уміння сприймати, розуміти та оцінювати твори мистецтва. Завдяки художньому вихованню мистецтво набуває для особистості статусу життєвої цінності в її духовному розвитку. Реалізацією змісту естетичного й художнього виховання засобами образотворчого мистецтва є художньо-творча або художньотрудова творча діяльність школярів. Отже, естетичне виховання надає можливості для художньотворчого розвитку та самореалізації кожному учню. “Воно формує самостійну художньо-трудова діяльність, яка виникає з ініціативи дітей,

відповідає їхнім інтересам та потребам і вимагає особливого ставлення дорослих, непрямого педагогічного керівництва для збереження інтересу до самостійної творчої діяльності”, – стверджує Т. Поніманська. Естетичне виховання засобами різних видів образотворчого мистецтва міцно пов’язане з розумовим (спільний об’єкт освоєння – навколишня дійсність, спільна основа – сенсорний досвід, розвиток усіх психічних процесів та ін.), моральним (позитивні й негативні переживання, цілепокладання, відповідальність, комунікативність тощо), національнопатріотичним (освоєння культури рідного народу, краю), трудовим (самостійна художньо-творча діяльність), екологічним (збереження краси природи, оточуючого світу), фізичним (ритмічність дій, координація рухів, відчуття власного тіла тощо), адже мистецтво – це засіб спілкування і взаєморозуміння, єднання підростаючого покоління у спільних переживаннях і діях. Цей зв’язок як і інші види мистецтв значною мірою забезпечує образотворче мистецтво, бо за своєю сутністю воно є розумним і моральним, національним і природним і передбачає натхненну й наполегливу працю. Виходячи з окресленого зв’язку основними загальними завданнями естетичного виховання в позакласній роботі є залучення школярів до прекрасного, ознайомлення їх із творами мистецтва й організація естетичної творчої діяльності дітей. Тому естетичний напрямок позакласної роботи вчителя образотворчого мистецтва доцільно конкретизувати подвійною назвою – “художньо-естетичний”, суть якого в нашій інтерпретації полягає в цілеспрямованому і послідовному формуванні в школярів естетичного інтересу до художніх творів, сприйняття естетичних якостей довкілля і мистецтва, формування знань і вмінь творити прекрасне засобами образотворення, у сприянні творчому розвитку й самореалізації в царині різних видів і жанрів образотворчого мистецтва. Проблема художньо-естетичного виховання засобами різних видів і жанрів образотворчого мистецтва з позакласної роботи загальноосвітньої школи нині набуває особливого звучання в умовах розвитку національної культури суспільства незалежної України. Дослідженням цієї проблеми займаються провідні учені-

педагоги нашої держави І. Зязюн, В. Бутенко, О. Семашко О. Корж, М. Лещенко, та ін. Однак, аналіз значної кількості науково-педагогічних джерел показав, що донині немає чітко визначених форм позакласної роботи з образотворчого мистецтва в школі. Для того, щоб принаймні узагальнено визначити їх, звернемося до аналізу класифікації загальних (таких, яким користуються всі вчителі-предметники) форм позакласної роботи в школі.

Апріорно, що широтою і різноманітністю змісту позакласної роботи обумовлено і багатство її форм. Форми позакласної роботи – це ті умови, у яких реалізується її зміст. У нашому розумінні, форма позакласної роботи - це також варіанти організації навчально-виховного процесу, композиційна побудова заняття чи виховного заходу. Існує величезна кількість форм позакласної роботи. Це різноманіття створює труднощі в їх угрупованні, тому єдиної класифікації форм позакласної роботи немає. Так, учені класифікують форми позакласної роботи за об'єктом діяльності, за напрямками, завданнями навчання і виховання. Т. Калечіц і З. Кейліна позакласну роботу поділяють на індивідуальну, групову, об'єднувальну й масову. У навчальному посібнику з педагогіки за редакцією С. Смірнова позакласну роботу диференційовано на індивідуальну на індивідуальну й масову. У масовій роботі розрізнено фронтальну й колективну форми позакласної роботи.

Індивідуальна робота – це самостійна діяльність окремих учнів, спрямована на самовиховання, на виконання завдань 34 ПОЗАКЛАСНА РОБОТА за видами діяльності моральна розумова економічн а екологічн а фізична за об'єктом впливу індивідуальна групова об'єднувальн а масова масова фронтальна колективна естетичн а вчителя і доручень колективу. Такий вид роботи не входить до змісту навчальних програм. Суть індивідуальної роботи полягає в соціалізації дитини, у формуванні її потреби в самоудосконаленні, самовихованні. Ефективність індивідуальної роботи залежить не тільки від точного вибору її форми відповідно до поставленої мети, а й від залучення дитини до певного виду діяльності. Загальна мета

індивідуальної позакласної роботи полягає в забезпеченні педагогічних умов для повноцінного розвитку конкретного учня. Вона досягається завдяки формуванню позитивної Я-концепції всебічного й розвитку особистості, її індивідуального потенціалу. Індивідуальна діяльність не обмежує потреби учнів у спілкуванні, а дає змогу кожному з них знайти своє місце в загальній справі. Вона є необхідною складовою в роботі гуртків. Від уміння налагодити її залежить успіх великих масових заходів. Цілеспрямована індивідуальна робота школярів необхідна для того, щоб кожен із них міг повною мірою розкрити і розвинути свої здібності, виразити свою індивідуальність. Ця діяльність вимагає від педагога знання індивідуальних особливостей учнів, вивчення їх інтересів і прагнень, а також уміння будувати процес виховання зі всім колективом школярів і окремо з кожним учнем (С. Смірнов). Інший вид позакласної роботи – її масові форми. Їх можна поділити на дві великі групи, які відрізняються характером діяльності учнів. Перша група – фронтальні форми. Діяльність учнів організована за принципом “поряд”: вони не взаємодіють один з одним, кожен здійснює однакову діяльність самостійно. При цьому педагог впливає на кожну дитину одночасно. Зворотний зв’язок здійснюється з обмеженою кількістю учнів. За цим принципом організовано більшість загальних класно-урочних форм занять. Друга група форм організації позакласної діяльності здійснюється за принципом “разом”. Для досягнення її загальної мети кожен учасник виконує свою роль і робить свій внесок до загального результату. Від дій кожного учня залежить загальний успіх. У процесі такої організації позакласної роботи учні змушені тісно взаємодіяти один з одним. Ця діяльність є колективною. Відтак колективну позакласну роботу виокремлюють як окремий вид. У процесі її організації педагог впливає не на кожного учня окремо, а на взаємовідносини й співпрацю школярів, що сприяє забезпеченню зворотного зв’язку між ними. За принципом “разом” може бути організована діяльність у парах, у малих групах, у класі. Фронтальні форми позакласної роботи відрізняються простотою їх організації, але в їх ході в учнів

недостатньо мало формуються навички колективної взаємодії. Групові форми позакласної роботи незамінні для розвитку вмінь учнів співробітничати, надавати допомогу один одному, брати на себе відповідальність. Форми масової позакласної роботи, стверджує С. Смірнов, дають змогу педагогові побічно впливати на кожного учня через колектив. Вони сприяють розвитку умінь розуміти іншого, взаємодіяти в колективі, співробітничати з однолітками і дорослими. Однією з найпоширеніших форм групової позакласної роботи є гурток, участь у якому сприяє виявленню й розвитку інтересів і творчих здібностей школярів у певних галузях науки, техніки, мистецтва, спорту, поглибленню їх знань із програмного матеріалу конкретного навчального предмету. Гурток – одна з основних форм позакласної роботи з образотворчого мистецтва. Зміст його роботи визначається інтересами і підготовкою учнів. Тому мистецькі гуртки можуть мати конкретну спрямованість відповідно до можливостей різних видів образотворчого мистецтва. В їх ході можна проводити різні типи занять. Це можуть бути доповіді, робота над проектами, екскурсії, виготовлення наочних посібників та обладнання для кабінетів, лабораторні заняття, зустрічі з художниками, віртуальні подорожі картинними галереями тощо. До об'єднувальних форм позакласної роботи відносяться клуби, шкільні музеї, громади, тимчасові колективи тощо. Широке розповсюдження в недалекому минулому мали клуби – об'єднання дітей і підлітків на основі спільних інтересів, потягу до спілкування, планування і проведення спільної дозвіллевої діяльності та відпочинок (політичні, піонерські, 36 комсомольські, інтернаціональної дружби, старшокласників, вихідного дня, цікавих зустрічей та ін.), що діяли на засадах самоврядування і мали відповідні назви, емблеми, девізи, статuti, положення та інші атрибути. Нині робота клубів активно відроджується на основі нових інформаційних технологій. Наприклад, багато шкіл підтримують зв'язки із зарубіжними школами, завдяки чому створюються клуби інтернаціональної дружби. При цьому в їх роботі використовується Інтернет для збору інформації і

виконання загальних проєктів. Завдяки електронній пошті здійснюється обмін інформацією. Багато учнів із задоволенням займаються створенням віртуальних музеїв, виставок і галерей. Цей вид роботи може бути і як самостійною формою діяльності, і як допоміжною для реально існуючих шкільних музеїв, виставок і галерей тощо. Форми масової роботи належать найпоширеніші в загальноосвітніх школах. Вони дуже різноманітні й порівняно з іншими формами позакласної і позашкільної роботи мають перевагу в тому, що розраховані на одночасне залучення до участі у виховних заходах багатьох учнів. Їм властиві такі специфічні особливості, як барвистість, урочистість, яскравість, велика емоційна дія на школярів. Основними формами масової позакласної роботи є змагання, конкурси, олімпіади, огляди. Вони стимулюють активність, розвивають ініціативу, зміцнюють колектив. Масова робота має великі можливості щодо активізації учнів, хоча ступінь її може бути різною. Так, конкурс, олімпіада, змагання, гра вимагають безпосередньої активності кожного учня. У ході проведення бесід, вечорів лише частина учнів виступає в ролі організатора й виконавця. А під час таких заходів, як відвідування картинної галереї чи музею, перегляд кінофільму, зустріч із художниками всі учасники є глядачами або слухачами. Отже, до форм організації позакласної роботи з образотворчого мистецтва відносяться, насамперед, ті сфери практичної діяльності учнів або коло їх духовних інтересів, складові елементи чи якості яких використовуються з метою виховання. Із цієї точки зору форми позакласної роботи з образотворчого мистецтва збігаються з формами художньої діяльності і її типами. Останнім часом дедалі більшої популярності серед учнів, які проявляють підвищений інтерес і здібності до образотворчого мистецтва, набувають такі форми поглибленої підготовки як юнацькі школи мистецтва, школи і класи з мистецьким ухилом тощо.

Декоративно-прикладне мистецтво – це широка галузь мистецтва, яка художньо-естетично формує матеріальне середовище, створене людиною. До нього належать такі види: художня обробка дерева, каменя, кістки, рогу,

шкіри; художня кераміка; художнє скло, метал, плетіння, в'язання, ткацтво, килимарство, вишивка, розпис, різьблення, витинанки, мереживо, бісер, емаль; виготовлення посуду, хатніх прикрас, іграшок, одягу, ювелірних виробів тощо. Цей найдавніший вид мистецтва прийнято називати народним. Він є основою для появи і розвитку всіх видів образотворчого мистецтва (Є. Антонович). Тому захоплення школярів народним декоративно-прикладним мистецтвом сприяє формуванню в них мотиваційної, емоційної, когнітивної і діяльнісної сфер. Естетичне виховання школярів на зразках народного декоративно-прикладного мистецтва найбільш доступне для його використання в навчально-виховній роботі школи, бо художньо-технологічні особливості цього виду мистецтва передбачають використання простих матеріалів, а найчастіше природних у практичній художньо-трудої діяльності. Для організації позакласних занять із декоративноужиткового мистецтва потрібно, насамперед, визначитись з вибором народного ремесла, зі створенням, оздобленням чи створенням і оздобленням художніх виробів, їх практичним призначенням, із матеріалами та способами обробки. Ознайомлення школярів із декоративно-прикладним мистецтвом неможливе без трудової діяльності. Без практичного уявлення про те, як матеріали – глина, дерево, метал, тканина, лоза тощо, в умілих руках перетворюються на виріб, не можна повноцінно сприймати твори декоративно-прикладного мистецтва. Художньо-естетичні й суто ремісничі традиції окремих видів декоративно-прикладного мистецтва виховують такі якості особистості, як працьовитість, наполегливість, охайність, ретельність при виконанні роботи; при зберіганні і користуванні інструментами і матеріалами; при підтримці майстерні і свого робочого місця в належному порядку тощо, тобто саме ті риси, які треба перейняти в педагогічній практиці народу. Тому так актуально впроваджувати в навчально-виховний процес школи позакласну гурткову роботу з художньої кераміки, лозоплетіння, килимарства тощо. Успішна організація різних форм позакласної роботи з образотворчого мистецтва в школі неможлива без використання відповідної методики.

Методи позакласної роботи з образотворчого мистецтва в школі, як і методи будь-якого виховання, – це сукупність прийомів, шляхів та засобів для найкращого і найповнішого досягнення поставленої мети.

2.3. Мета і завдання гуртка образотворчого мистецтва

Головна мета роботи гуртка образотворчого мистецтва з елементами дизайну – навчити дітей творчо працювати, поєднуючи талант митця і технічні знання, формування особистості дитини, розвиток її творчих здібностей, образного та асоціативного мислення, уяви, мови, пам'яті. Для цього на початкових етапах навчання необхідно розвинути творче уявлення дітей, естетичне відношення до предметів і явищ оточуючого світу; також розвинути відчуття форми, кольору, фактури, ритму, врівноваженості композиції. Не можливо обійтись і без аналізу форми та правильної передачі її у перспективі, та без розкладання складної форми на прості. . [7.]

Розв'язуються наступні завдання:

1. Ознайомлення з образотворчим мистецтвом.
2. Розвиток у молодших школярів особистісно ціннісного ставлення до образотворчого мистецтва.
3. Оволодіння різними художніми техніками.
4. Учні повинні навчитися створювати предметні, сюжетні та декоративні композиції.
5. Формування в уяві учнів цілісної картини культурного простору.
6. Забезпечення єдності у сприйманні довкілля емоційною, інтелектуальною і сенсорною сферами духовного життя учнів.
7. Розвиток творчої активності школярів у художній праці на основі взаємодоповнюваності думки, почуття, практичної дії.
8. Участь у художній продуктивній праці, пов'язаній з естетичним оформленням повсякденного побуту та художньо-трудовами традиціями і календарно-обрядовими святами за звичаями українського народу.
9. Формування в дітей художньо-естетичного ставлення до дійсності як здатності до неутилітарного, художнього пізнання світу та його образної оцінки. Це передбачає наявність таких особистісних якостей, як відчуття краси та гармонії, здатність емоційно відгукуватися на різноманітні

вияви естетичного у навколишньому світі, вміння підмічати прекрасне у спостережуваних явищах та усвідомлювати його, потреба в спогляданні та милуванні. . [12.]

10. Розвиток специфічних для художньо-творчого процесу універсальних якостей особистості як основи для розвитку її творчого потенціалу, художньо-творчої уяви, оригінального, нестереотипного асоціативно-творчого мислення, художньо-образних якостей зорового сприйняття, спостережливості, зорової пам'яті та ін.

11. Формування знань і уявлень про образотворче мистецтво, його історію та роль у житті людей, навичок розуміння мови різних видів образотворчого мистецтва, усвідомлення ролі художнього образу в мистецтві і розвиток навичок його сприйняття та емоційно-естетичної оцінки, культури почуттів.

12. Формування потреб і здібностей до продуктивної художньої творчості, вміння створити виразний художній образ, оригінальну композицію мовою того чи іншого виду образотворчого мистецтва, оволодіння основами художньо-образної мови і виражальними можливостями художніх матеріалів та різних видів художніх технік, що допоможе набувати свободи вираження у творчості.

13. Розвиток сенсорних здібностей дітей, що більшою мірою сприятиме повноцінності художньо-естетичного сприймання та поліпшенню якісного боку практичної художньо-творчої діяльності.

2.4. Новітні методи навчання на уроках образотворчого мистецтва

Специфіка викладання образотворчого мистецтва в сучасних умовах потребує від учителя ще й широкого впровадження деяких нетрадиційних або маловикористовуваних методів навчання серед яких: особистісно-зорієнтовані, колективні, ігрові, інтегративні, творчо-стимулюючі, емоційно-регулюючі, проблемно-моделюючі, перцептивно-аксіологічні у вербальних та невербальних варіантах, електронно-інформативні, поліекранні. . [8.]

Особливий інтерес на сучасному етапі розвитку методики образотворчого мистецтва становлять інтерактивні методи навчання. Необхідність використання таких методів у практиці початкової школи зумовлена особливостями сучасного суспільного розвитку. Інтерактивні методи навчання спрямовані на реалізацію можливостей нових індивідуальних способів навчальної діяльності особистості дитини. Вони дають позитивний результат при умові осмислення учнем своєї діяльності, досвіду, мотивів і потреб. . [9.]

Особливості використання інтерактивних технологій навчання мистецьких дисциплін розкриває Л.М. Масол у своїй праці «Методика навчання мистецтва у початковій школі» [77]. Розглянемо можливості використання інтерактивних методів навчання на уроках образотворчого мистецтва у початковій школі. ЗО

Метод проектів - це система навчання, за якою учні набувають знання, уміння і навички у процесі планування і виконання практичних завдань - проектів, які постійно ускладнюються. Під час роботи за методом проектів особливе значення має творче нестереотипне мислення і бачення учнів, їхня активність, самостійність, захопленість. . [11.]

За домінуючим видом діяльності можна виокремити основні типи художніх проектів: інформаційний, дослідницький, практично-творчий, ігровий. Проекти можуть бути індивідуальними, груповими і колективними.

Цікавою і захоплюючою справою є виконання дизайнерських проєктів: «Місто майбутнього», «Будинок, моєї мрії», «Одяг для казкового героя».

Мозковий штурм - вільне накопичення значної кількості ідей з певної теми спочатку без критичного осмислення. Даний метод роботи доцільний на у роках сприймання мистецтва, коли дитина повинна навчитися висловлювати своє емоційно-ціннісне ставлення до художнього твору, його змісту; розкривати головну думку автора.

Коллективна творча робота об'єднує дітей над виконанням спільного художньо-творчого завдання, елементи, фрагменти якого виконує кожен учень. Так цікавими прикладами втілення такої технології є виконання декоративних розписів для великих килимів у народному українському стилі, під час якої кожен учень створює власний фрагмент роботи.

Робота в малих групах і парах дозволяє учням набути навичок, які необхідні для творчого спілкування та співпраці. Вона стимулює виконання спільного завдання командою. Художньо-творчі ідеї, котрі виробляються в групі, допомагають учасникам бути корисними одне одному. Учитель об'єднує учнів у маті групи, розподіляє завдання між

групами, визначає час для виконання роботи та заслуховує презентації груп після виконання роботи. . [18.]

Ситуативні ігри, сюжетно-рольові ігри, інсценізації, навчальні ігри - це методи і прийоми, які збагачують і доповнюють зміст уроку. Вони сприяють створенню ситуацій, коли вчитель має змогу активізувати учнів відповідно до їхніх художніх здібностей і можливостей. На уроках образотворчого мистецтва можливе використання таких ігор: «Кіностудія» (розкадрування мультиплікаційного фільму), «Ательє» (виготовлення іграшок та пошиття для них одягу), «Дизайн-студія з флористики».

У методичному посібнику⁷ «Образотворче мистецтво в початковій школі» С. Коновець розкриває шляхи активізації дитячої творчості засобами ігрової діяльності. Автор стверджує, що в умовах шкільних занять образотворчого мистецтва казково-ігрові моменти можуть бути «обіграні» як

самим учителем, так і його своєрідним помічником - лялькою. Вибір ляльок за кількістю, призначенням та художньо-естетичним оформленням має бути водночас педагогічно виправданим. Краще виготовляти таких ляльок саморобним способом. Вони повинні артистично «виконувати свої ролі» протягом досить довгого часу (чверті, навчального року, кількох років). Відчутно підсилює виховний ефект гри з ляльками в початковій школі використання інших емоційно-стимулюючих об'єктів, що значною мірою допомагає швидко організувати або переключати увагу дітей (народні іграшки, різні побутові предмети, твори мистецтва, зразки художніх фотографій та слайдових репродукцій, квіти та рослини, демонстрування фрагментів} мультиплікаційних та відеофільмів, ілюстрацій з дитячих книжок, використання музичних, поетичних та інших літературних творів) [20.]

Для формування кольорознавчих уявлень С. Коновець рекомендує практикувати гру «А ну відгадай!», за умовами якої учні мають відповідно до конкретної вербальної характеристики, що робить учитель, відгадати, назвати, а інколи й практично одержати на палітрі необхідний колір. Приклади для 1-го класу: а) колір, про який іде мова - не червоний і не жовтий, хоча схожий як на перший, так і на другий. Цей світлий яскравий колір, що нагадує нам про теплі сонячні промені. Нам подобається ласувати смачними та запашними плодами, що у своїй назві мають згадку про цей колір (помаранчевий або оранжевий); б) ми будемо відгадувати колір, що зустрічається в лісах, полях, садках і парках. Майже на всіх рослинах ми спостерігаємо ознаки цього кольору - темніші або світліші. Цей колір - колір листя та трави влітку (зелений) [20].

Інша гра «Веселка» складається із завдань, які виконує кожен учень окремо. Її зміст має творче спрямування і полягає в тому, що дитині слід самостійно протягом визначеного часу зібрати своєрідну «колекцію» з різних матеріалів (стрічок, кольорового паперу, квітів, листочків, пір'я, шматочків з тканини), добираючи їх за всіма кольорами веселкового півкола і далі

правильно згрупувати їх на нейтрального кольору тлі в послідовності розташування кольорів відповідно до природної веселки. Емоційно та продуктивно проходять на уроках образотворчого мистецтва в початкових класах і колективні ігри, в яких беруть участь декілька груп школярів, що творчо змагаються між собою, або в яких вчитель грає з усіма учнями фронтально («Художники та глядачі», «У світі кольорових казок», «Разом готуймося до свята», «Змагання кольорових плям» та інші).

Досить ефективною може бути гра перцептивно-аксеологічної спрямованості «Зустріч із знайомою картиною», коли в опануванні кольору школярам допомагає метод порівнянь. Її сутність -у кількарізному розгляді дітьми тієї ж самої картини, але на кожному наступному етапі з іншою метою. . [17.]

Метод інтерв'ю, мікрофона, анкети й опитування дає змогу кожному учневі висловити свою думку швидко, відповідаючи на запитання усно або письмово. Так на уроці на тему «Мистецтво навколо нас», підводячи підсумок, вчитель може провести анкетування «Чи знаєш ти мистецтво?».

Метод арт-терапії є складовою сугестивної та терапевтичної технології. Вони виконують функцію піднесення учня, зняття психічних бар'єрів у навчанні Елементами арт-терапії. на думку Л. Масол є функціональна музика, функціональний колір, живопис, ліплення [15.]

Серед низки специфічних методів педагогічного спілкування має місце фасштована дискусія, яка полягає в колективному обговоренні проблеми за допомогою спрямовуючих запитань. Дана методика спрямована на розвиток в учнів уміння пильно спостерігати, розмірковувати над змістом художніх творів, розуміти багатозначність образів мистецтва їх здатність пробуджувати різні думки.

Висновок розділ II

Отже, вітчизняною школою нагромаджено великий досвід використання різноманітних форм, методів і засобів позакласної роботи (грунтовніше вивчення досвіду організації позакласної роботи з образотворчого мистецтва в школі). Однак слід мати на увазі, що сама собою система організації позакласної роботи з образотворчого мистецтва в школі не забезпечує успіху справи. Важливо, щоб вона була наповнена корисним змістом. Вирішальне значення в цьому має також педагогічна майстерність вчителя, його готовність до організації позакласної роботи в школі.

ВИСНОВКИ

Гобелени – це виткані картини, що прикрашали стіни палаців та шляхетних садиб, доволі дорога краса для стін, що була доступна винятковим прошаркам суспільства. Гобелени, чи як їх ще називали, шпалери, – це безворсові килими, які ткали вручну з ниток натурального походження: шовкових, вовняних або бавовняних, час від часу до них додавали срібні та золоті нитки. Частіше за все на них зображали визначні історичні або колоритні побутові сцени, пейзажі або натюрморти, відомих особистостей, рідше – орнаменти.

Отже, вітчизняною школою нагромаджено великий досвід використання різноманітних форм, методів і засобів позакласної роботи (грунтовніше вивчення досвіду організації позакласної роботи з образотворчого мистецтва в школі). Однак слід мати на увазі, що сама собою система організації позакласної роботи з образотворчого мистецтва в школі не забезпечує успіху справи. Важливо, щоб вона була наповнена корисним змістом. Вирішальне значення в цьому має також педагогічна майстерність вчителя, його готовність до організації позакласної роботи в школі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонович Є. А. Декоративно-прикладне мистецтво : навчальний посібник для студентів педагогічних інститутів / Є. А. Антонович, Р. В. Захарчук-Чугай, М. Є. Станкевич. – Львів : Світ, 1992. – 270, [2] с. : 103 кольор. іл.
2. Антонович Є. А. Художні техніки у школі : навч.-метод. посіб. для студентів художньо-графічних факультетів вищих навчальних закладів / Є. А. Антонович, В. І. Проців, С. П. Свид ; Міністерство освіти України ; Ін-т змісту і методів навчання. – Київ : ІЗМН, 1997. – 309, [3] с. : іл.
3. Антонович Є. А. Художні техніки в школі: Навч.-метод. посібник для студентів художньо-графічних факультетів вищих навчальних закладів. Київ: Освіта, 1997. 180 с.
4. Арофікін Є.В. Українська народна тканина // Народна творчість та етнографія. – 1989. – № 4.
5. Афанасьєв-Чужбинський А.С.. Нариси Дністра. – Сп.б., 1863, с.3.
6. Бакушинський А. В. Художня творчість і виховання. М., 1985, С. 183
7. Білий В. ВІСНИК Львівської національної академії мистецтв. Вип. 33.
8. Білецький П.О. Мова образотворчого мистецтва. –К.: Радянська школа, 1975.
9. Ванслов В. Всестороннее развитие личности и виды искусства. М.: Сов. художник, 1966. – 230
10. Голубець М. Український килим. – 1936, с.14-16.
11. Гура Л.П., Гоголь Л.Є., Ісупова Н.М. Прикрась свій дім. – К., 1990, с.5-26.
- 12.. Гуцульщина. Історико-етнографічне дослідження. – К.: Наукова думка, 1987, с.365.
13. Жук А.К. Сучасні українські художні тканини. – К., 1985, с.3.

14. Запаско Я.П. Килимарство. – В. кн.: Історія українського народного мистецтва. К., 1970, т.4, кн..2, с.319.
15. Запаско Я. Українське народне килимарство. – с.3
16. Захарчук-Чугай Р.В. Українська народна вишиванка. – с.10.
17. Кара-Васильєва Т. Декоративне мистецтво України ХХ ст. У пошуках «великого стилю» / Тетяна Кара-Васильєва, Зоя Чегусова . – Київ : Либідь, 2005. – 274 с. : іл.
18. Кара-Васильєва Т. В. Українська народна вишивка / Т. В. Кара-Васильєва, П. О. Заволокіна. – Київ : Либідь, 1996. – 91, [5] с. : іл.
19. Кириченко М. А. Основи образотворчої грамоти : [посібник для студентів спеціальності «Педагогіка і методика початкового навчання педагогічних інститутів] / М. А. Кириченко. – Київ : Вища школа, 1982. – 165, [3] с. : іл.
20. Колір як засіб виразності : [Методичний посібник] / [укл. Т. В. Майгур] ; Кам'янець-Подільське училище культури ; комісія образотворчого мистецтва. – Кам'янець-Подільський : К-ПУК, 2004. – 16 с
21. Краток О.А., Каркадін К.Г., Стефанко В.М., Баран Р.Р. Коломийський музей народного мистецтва Гуцульщини. – К., 1991. с.11.
22. Колос С.Т., Хурчин М.Д. Декоративні тканини. – К.: Видавництво Академії архітектури УРСР, 1989.
23. Майгур Т. В. Килимарство Поділля в контексті розвитку українського народного ткацтва / Т. В. Майгур // Зб. наук. праць Кам'янець-Подільського нац. ун-ту. – Кам'янець-Подільський, 2010. – Вип. ІХ, т. 4. – С. 146-147.
24. Майгур Т. В. Традиційні орнаментальні мотиви килимарства Поділля / Т. В. Майгур // Наук. праці Кам'янець-Подільського нац. ун-ту ім. І. Огієка : зб. за підсум. звіт. наук. конф. викл., докт. і аспір. – Кам'янець-Подільський, 2011. – Вип. Х, т. 4. – С. 95-96.
25. Народна творчість та етнографія. – К.: Наукова думка, №4, 1974, с.79.
26. Некрасова М.А. Народное искусство как часть культуры. – с.74.

27. Нечипоренко С.Т. Художнє ткацтво // Народне мистецтво. – 1999. – № 3-4 (7–8).
28. Никорак О. І. Українська художня тканина.-Львів2004,с.41.
29. Оршанський Л.В., Гром Г.Л. Технологія ручного художнього ткацтва: Навчальний посібник для студентів. – Дрогобич: РВВ ДДПУ, 2005. – 104 с.
30. Пасічний А. М. Образотворче мистецтво : словник-довідник / А. М. Пасічний. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2003. – 215, [1] с.
31. Плазовська Л. В. Декоративне мистецтво в практиці вчителя образотворчих дисциплін [Навчальне видання] : навчальний посібник / Л. В. Плазовська. – Київ : Кондор, 2013. – 228 с. : іл.
- 32.. Прикрась свій дім / [Л. П. Гура, Л. Є. Гоголь, Н. М. Ісупова]. – 2-е видання. – Київ : Техніка, 1990. – 302, [2] с. : іл.
33. Семак З. М. Текстильне матеріалознавство: волокна, пряжа, нитки: навчальний посібник / З. М. Семак ; Міністерство освіти України ; Інститут системних досліджень освіти ; Львівська академія мистецтв. – Київ, 1996.
34. Сидорович С.Й. До історії розвитку народного ткацтва. – с.44.
35. Сидорович С.Й. Про розвиток ткацтва на Косівщині. – Народний дім, с.17,19,25.
36. Філоненко К. В. Азбука макраме / К. В. Філоненко. – 2-ге вид., переробл. і доповнене. – Київ : Радянська школа, 1990. – 79, [1] с. іл. – (Серія «Коли зроблено уроки»).
- 37.. Художники Буковини: До 70-річчя Чернівецької обласної організації Національної Спільки художників України. 1944-2014: каталог. – Чернівці: Друк Арт, 2014. – 128 с.

ДОДАТКИ

Додаток А
Виконання роботи в матеріалі

Рис. А.1.1. Інструменти та обладнання для виготовлення гобелену.

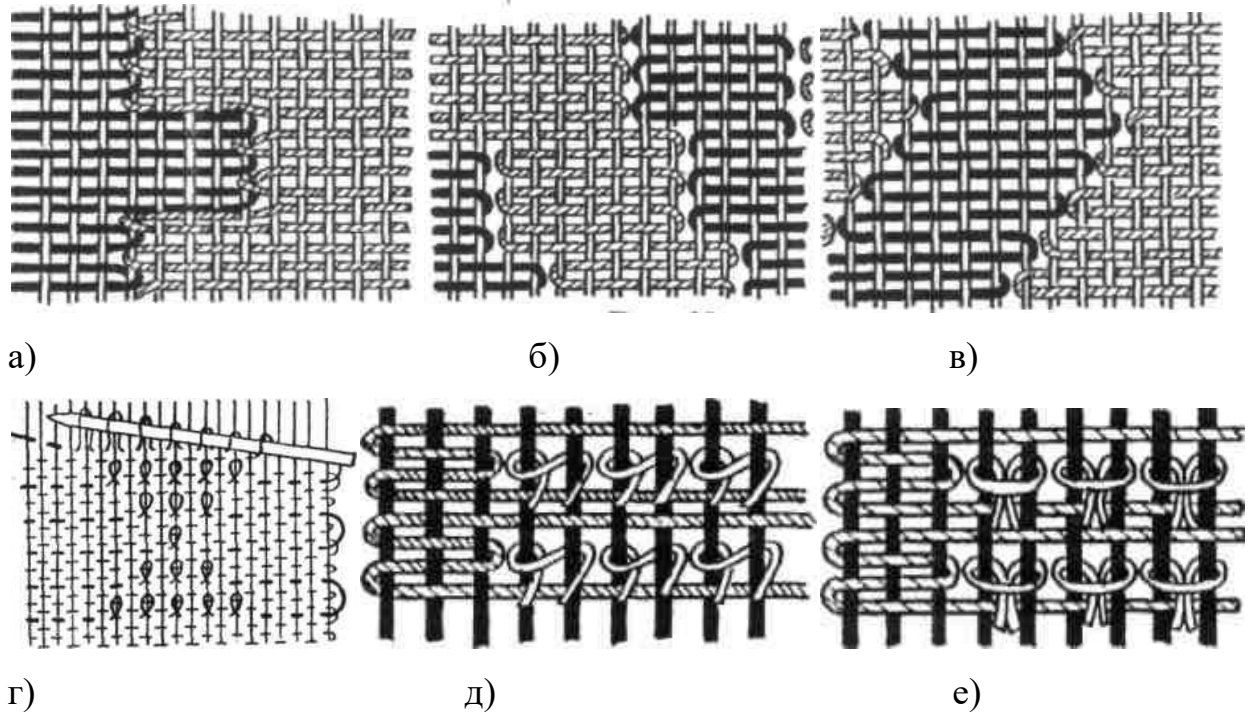

Рис. А.1.2. Технологічні прийоми килимового та гобеленового ткання:

- а) закладне ткання «на межеву нитку»; б) закладне ткання «у вічко»;
- в) закладне ткання «на косу нитку»;
- г) петельчасте ткання; д) ворсове ткання півторазовими вузлами;
- е) ворсове ткання подвійними вузлами.

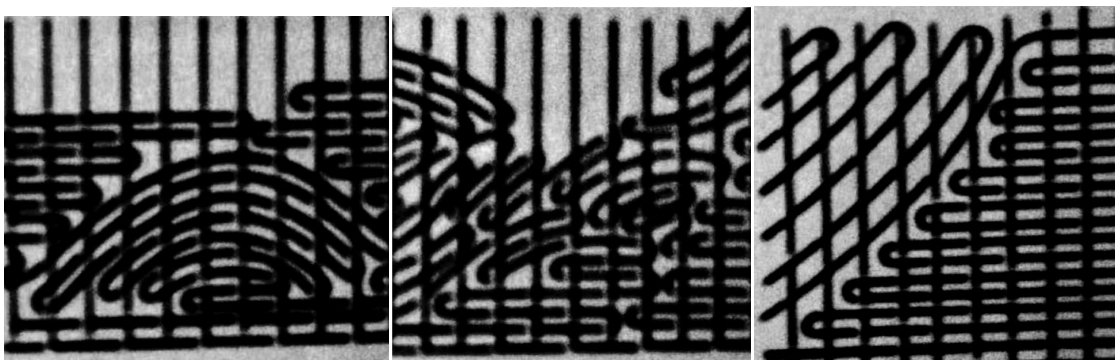

Рис. А.1.3. Варіанти укладання ниток підткання в техніці «кругляння».

а)

Золоті пагорби Києва

б)

Рис. А.1.4. М. Жоголь а) «Київ зимовий» б) «Київ в цвіту» Ткацтво.

